

Jarrumiehen muistin mukaan noin kymmenen vuotta on ankarasti väännetty kättä siitä, pitäisikö viranomaisten tuottamien paikkatietoaineistojen olla maksullisia vai ei. Tähän saakka on yleensä päädytty lopputulokseen, jonka mukaan hintalappu pitää olla. Toisaalta on myös pohdittu, kuinka suuri tuon hintalapun pitäisi olla. Erilaisia kaavoja on pyritty kehittämään, jotta asiakkaan saama hyöty (=arvonlisä) saataisiin hintaan mukaan. Suunnittelussa olivat välillä vaihtoehdot, joissa viranomaiset saisivat toiselta viranomaiselta aineistot edullisemmin kuin yksityiset yritykset jne. Jarrumiehen korviin on nyt kuulunut suunnitelmia, joissa jokin virasto antaisi tietojaan internetin kautta kaikkien saataville veloitusetta, kun taas toisen viraston alainen laitos suunnittelisi viranomaisalennuksia.

Soppa sen kuin sakenee. Erilaisia perusteita sopivasti kiäntäen ja viäntäen saadaan lopputulokseksi ihan mitä vain. Ehkäpä asiaa voisi sitten viäntää ja kiäntää vielä Jarrumieskin.

Lähtökohdaksi voisi vaikkapa miettiä, mikä on viranomaistoiminnan perustehtävä ja pohtia, löytyykö tästä mitään kättä pitempää. Viranomaiselle on lakisääteisesti määrätty suuri joukko tehtäviä. Näiden tehtävien suorittamiseksi viranomainen kohdistaa kansalaisille ja yrityksille tiettyjä pakkoja (esim. veronmaksu), joihin on alistuttava. Pakkotehtävien suorittaminen ei useinkaan sellaisenaan lisää maksajan varallisuutta tai hyvinvointia. Tähän paktoon alistuminen ei sellaisenaan myöskään tuota kansalaiselle tai yritykselle lisäarvoa. Yhteiskunnassa on kuitenkin totuttu siihen, että hoitamalla nämä taloudelliset tai muut pakot kansalaiset tai yritykset saavat yhteiskunnalta tietyt ns. lakisääteiset palvelut ilmaiseksi tai todellisiin kustannuksiin verrattuna erittäin edullisesti. Näihin palveluihin liittyen meillä on esim. asevelvollisuus-, oppivelvollisuus-, päiväkotiyms. lakeja. Kärjistäen voisi todeta, että laissa määrättyjä tehtäviä hoitaessaan viranomaisen tulisi pystyä hoitamaan asiansa niillä resursseilla, joita valtiovalta sille asettaa tai oikeuttaa sen kansalaisille suunnattuina pakko-

Hinta vai ei?

maksuina tms. perimään. Näissä tapauksissa edellä mainituilla pakkomaksuilla ei aina ole mitään tekemistä todellisten kustannusten kanssa (esim. terveyskeskusmaksu jne.). Niillä katetaan vain pieni osa kokonaiskuluista.

Toisaalta viranomainen on vuosikymmenten myötä ottanut tehtäväkseen hoitaa asioita, jotka eivät ole selvästi lakisääteisiä. Nämä tehtävät ovat erilaisista historiallisista tai muista syistä tulleet viranomaisen hoidettaviksi. Otetaanpa vaikka kaikki viranomaisten työnään keräämä paikkatietoaineisto. Se ei, kuten tiedämme, ole läheskään kaikki lakiin perustuvaa. Niitä vain on ryhdytty keräämään, niiden kulut on sijoitettu budjetteihin ja aineistot ovat saaneet käyttäjien – ja tuottajienkin – mielessä saman statuksen kuin lakisääteiset tehtävät. Tämän tyyppisten aineistojen syntyhistoriassa on usein ollut se yhteinen piirre, että niitä on ruvettu laatimaan helpottamaan asianomaisen viranomaisen muuta ns. lakisääteistä työtä. Toisin sanoen aineistot ovat ikään kuin luoneet viranomaisen työlle lisäarvoa nopeuttamalla, helpottamalla tai jollakin muulla tavalla tehostamalla lakisääteistä perustehtävää.

Johtuen asianomaisen viranomaisen tekemien esim. paikkatietoaineistojen lisäarvonhyödyn olemassaolosta muutkin viranomaiset, yksityiset yritykset ja henkilöt ovat huomanneet näiden samojen aineistojen antavan lisäarvoa heidän omissa tehtävissään. Ne ovat siis halukkaita hankkimaan nämä aineistot itselleen luodakseen omalle toiminnalleen vastaavaa lisäarvoa. Markkinat ovat siis syntyneet.

Nyt tulee kysymykseen hinta ja myös köyhän veronmaksajan kuten Jarrumiehen etu. Jarrumiehen näkemys asiasta on periaatteellisesti selkeä ja kirkas.

- Viranomaisen suorittaessa lakisääteistä tehtävää on pyrittävä tarjoamaan asianomaiset tehtävät ilmaiseksi tai niin pienillä kansalaisiin kohdistuvilla pakoilla kuin mahdollista riippumatta siitä, kuinka paljon tai usein kansalainen näitä palveluja tarvitsee (esim. maanmittaustoimitukset ovat tällaisia lakisääteisiä palveluita).
 - Mikäli viranomaiselle on edellä mainitun tehtävän suorittamisen tehostamiseksi tai muuten muodostunut esim. aineistoja, joiden edelleen toimittamisesta kolmannelle osapuolelle on lisäarvoa, on näistä aineistoista perittävä asiaan kuuluva korvaus luonnollisesti riippumatta siitä, onko lisäarvon saaja viranomainen vai ei. Jarrumiehen mielestä tätä vaatii jo veronmaksajan oma etukin. Jarrumiehen mielestä asiaa pitäisi vielä tämentää siten, että mikäli jokin viranomaisen tuottama aineisto ei ole viranomaistehtävän kannalta ehdottoman tärkeä eikä sen myyminen kata edes ylläpitokustannuksia, aineiston ylläpito on lopetettava. Mikäli aineistoja edelleen ylläpidetään, ne rasittavat lakisääteistä tehtävää lisäkustannuksina, mikä taas ei voi olla toiminnan tarkoitus. Periaatteessa vastaava tilanne syntyy, jos aineisto luovutetaan täysin veloitusetta, jolloin se on asianomaiselle virastolle vain kustannus, eikä tuloilla ”kevennetä” lakisääteistä tehtävää.
 - Mikäli viranomaistehtävän hoitoon tarvittava aineisto on riittävän hyvänä saatavissa taloudellisuusperiaatteella toimivilta avoimilta markkinoilta, olisi aineisto hankittava sieltä ja viranomaisen keskitettävä resurssinsa lakisääteisiin tehtäviin.
- Mikä on sitten aineiston oikea hinta? Onko se omakustannushinta (mitähän se on) vai onko se ylläpitokustannus (mitähän se on)?
- Joka tapauksessa aineistojen kohdalla kysymystä ei pidä asettaa muotoon ”hinta vai ei?”. Oikeampi sanavalinta Jarrumiehen mielestä on ”hintava vai ei?”.